

МІЖРЕГІОНАЛЬНА
АКАДЕМІЯ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ

МАУП

НАВЧАЛЬНА ПРОГРАМА
дисципліни
“ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ БАНКІВСЬКОЇ
ДІЯЛЬНОСТІ”
(для спеціалістів)

МАУП

Київ
ДП «Видавничий дім «Персонал»
2009

Підготовлено кандидатом юридичних наук, професором кафедри фінансового та банківського права *К. В. Муравйовим*

Затверджено на засіданні кафедри фінансового та банківського права (протокол № 12 від 12.05.08)

Схвалено Вченою радою Міжрегіональної Академії управління персоналом

Муравйов К. В. Навчальна програма дисципліни “Правове регулювання банківської діяльності” (для спеціалістів). — К.: ДП «Вид. дім «Персонал», 2009. — 16 с.

Навчальна програма містить пояснювальну записку, тематичний план, зміст дисципліни “Правове регулювання банківської діяльності”, питання для самоконтролю, вказівки до виконання контрольної роботи, варіанти контрольних робіт, а також список літератури.

© Міжрегіональна Академія управління персоналом (МАУП), 2009
© ДП «Видавничий дім «Персонал», 2009

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

В умовах розбудови правової держави та становлення ринкових відносин важливого значення набуває вивчення правового регулювання банківської діяльності.

Дисципліна “Правове регулювання банківської діяльності” розглядає теоретичні та методичні положення банківської діяльності в Україні, аналізує її форми і напрямки (діяльність Національного банку України, комерційних банків; основи банківських розрахунків, банківського кредитування, валютних банківських операцій, міжнародних банківських операцій), висвітлює банківське законодавство України.

Пропонована навчальна програма має допомогти студентам у вивченні дисципліни, яка є специфічною в системі правових дисциплін, враховуючи значення правового регулювання банківської діяльності в умовах становлення ринкової економіки. Коло питань, які висвітлюються у програмі із зазначеного курсу, дають студентам цілісне уявлення про зміст, форми і напрямки банківської діяльності в Україні.

Мета дисципліни “Правове регулювання банківської діяльності” — ознайомити студентів з поняттями, методами, формами, напрямками діяльності банків і визначити правову базу, що її регулює; сформувавши навички використання здобутих знань у практичній діяльності.

Програма розроблена з урахуванням нового законодавства та узагальнення практики банківської діяльності.

При вивченні дисципліни необхідно ознайомитись як із спеціальним банківським законодавством, так і рекомендованою навчальною та спеціальною літературою, новими публікаціями, міжнародними джерелами.

ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН
дисципліни
“ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ БАНКІВСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ”

№ пор.	Назва змістового модуля і теми
	Змістовий модуль I. Загальна характеристика банківської діяльності
1	Банки і банківська діяльність
2	Правові засади діяльності Національного банку України
3	Правове регулювання діяльності комерційних банків
	Змістовий модуль II. Правове регулювання банківських операцій
4	Правові засади банківських розрахунків
5	Кредитні операції банків та їх правова основа
6	Правові засади механізму кредитування
7	Правові засади операцій банків із цінними паперами
8	Правове регулювання валютних банківських операцій
9	Міжнародні валютно-кредитні операції комерційних банків
Разом годин: 81	

ЗМІСТ
дисципліни
“ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ БАНКІВСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ”

Змістовий модуль I. Загальна характеристика банківської діяльності

Тема 1. Банки і банківська діяльність

Поняття банку. Поняття фінансово-кредитної установи.

Правові ознаки банку. Функції банку.

Правові ознаки фінансово-кредитної установи. Види кредитно-фінансових установ.

Сутність банківської діяльності. Види банківської діяльності.

Поняття банківської справи.

Сутність і структура кредитної системи. Типи кредитних систем.

Поняття банківської системи.

Централізована та вільна банківські системи. Однорівнева та дворівнева банківські системи. Основні інститути, що обслуговують взаємодію елементів банківської системи.

Література [1; 2; 11; 13]

Тема 2. Правові засади діяльності Національного банку України

Поняття, правовий статус і характерні ознаки Національного банку України. Основні завдання та функції Національного банку України.

Види операцій, які здійснює Національний банк України у межах своєї компетенції. Контрольні та ліцензійні функції, аудит Національного банку України.

Управління готівковим грошовим обігом. Організація розрахунків і бухгалтерського обліку. Діяльність Національного банку України щодо операцій з валютними цінностями. Організація банківської статистики.

Література [1; 2; 6; 15]

Тема 3. Правове регулювання діяльності комерційних банків

Поняття, правова природа та роль комерційних банків. Класифікація комерційних банків. Принципи діяльності комерційних банків.

Порядок реєстрації комерційних банків. Види послуг комерційних банків. Операції, що здійснюються комерційними банками.

Література [1; 9; 11; 18; 21]

Змістовий модуль II. Правове регулювання банківських операцій

Тема 4. Правові засади банківських розрахунків

Сутність розрахунків. Види розрахунків: готівкові та безготівкові. Порядок готівкових розрахунків.

Види безготівкових розрахунків. Порядок розрахунків платіжними дорученнями. Розрахунки платіжними дорученнями при здійсненні авансових платежів. Розрахунки платіжними дорученнями після поставки товарів (надання послуг). Термін дії платіжних доручень. Поняття акредитиву. Види акредитивів: відзивні та безвідзивні, гарантовані та негарантовані. Сутність акредитивної заяви. Порядок розрахунків при застосуванні акредитиву. Термін дії акредитиву.

Поняття платіжної вимоги-доручення. Механізм розрахунків за допомогою платіжної вимоги-доручення.

Поняття розрахункового чеку. Поняття чекової книжки. Термін дії чеку. Механізм розрахунків за допомогою чеку.

Поняття векселя. Види векселів. Порядок розрахунку за допомогою векселя.

Поняття платіжної картки та розрахунки з її допомогою.

Інкасове доручення та умови його застосування.

Безспірне списання коштів з банківського рахунка. Арешт коштів на рахунках. Механізм виконання банками ухвал про накладання арешту на кошти на рахунках. Припинення операцій на рахунках.

Відповідальність за порушення виконання грошових зобов'язань.

Поняття міжбанківських розрахунків. Поняття кореспондентського рахунка та порядок його відкриття. Типи кореспондентських

рахунків. Консолідований кореспондентський рахунок. Норматив платоспроможності банку.

Література [4; 10; 19; 22]

Тема 5. Кредитні операції банків та їх правова основа

Поняття кредиту. Принципи кредиту. Класифікація кредиту. Відмінність банківського кредиту від інших видів кредитування. Види банківського кредитування.

Правова природа кредитного договору. Поняття, сторони і форма кредитного договору. Порядок укладання кредитного договору. Зміст кредитного договору. Забезпечення виконання зобов'язання щодо повернення кредиту і сплати відсоткової ставки.

Договір поруки. Відповідальність перед банком позичальника кредиту та поручителя. Припинення договору поруки.

Договір страхування. Відповідальність за договором страхування.

Неустойка (пеня). Поняття застави. Порядок оформлення договору застави. Поняття закладу.

Відповідальність позичальника і банку за кредитним договором.

Література [6; 19; 22]

Тема 6. Правові засади механізму кредитування

Правове забезпечення повернення кредиту. Контроль за виконанням кредитних договорів. Напрямки удосконалення кредитних відносин в Україні.

Література [6; 19; 22]

Тема 7. Правові засади операцій банків із цінними паперами

Поняття цінних паперів. Види цінних паперів.

Емісія банком власних цінних паперів: акцій, облігацій, сертифікатів.

Правове регулювання інвестиційної діяльності банків на ринку цінних паперів.

Правове регулювання діяльності банків з первинного розміщення цінних паперів інших емітентів.

Трастові операції банків з цінними паперами.

Операції банків з вексями: кредитні та комісійні. Правове регулювання обліку векселів. Правове регулювання кредитування під заставу векселя. Аваль векселя. Акцепт векселя. Доміциляція векселя. Інкасація векселя.

Література [3; 5; 11; 22]

Тема 8. Правове регулювання валютних банківських операцій

Правовий режим валютних операцій в Україні. Залучення та розміщення валютних коштів, операції з міжнародних розрахунків. Форми міжнародних розрахунків.

Банки як агенти валютного контролю.

Література [8; 19; 22]

Тема 9. Міжнародні валютно-кредитні операції комерційних банків

Комерційний банк як суб'єкт валютно-кредитних відносин. Міжнародні операції комерційних банків: розрахункові, кредитні, валютні.

Література [4; 8; 7; 19; 22]

ПИТАННЯ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ

1. Функції банків.
2. Види операцій комерційного банку.
3. Пасивні операції.
4. Активні операції.
5. Комісійно-посередницькі операції.
6. Роль Національного банку України в регулюванні діяльності комерційних банків.
7. Види банківських кредитів.
8. Основні документи при наданні кредитів.
9. Механізм погашення кредитів і процентів за них.
10. Банківські операції з цінними паперами.
11. Міжнародні операції комерційних банків.

12. Загальні положення Закону України “Про банки і банківську діяльність”.
13. Правовий режим банківських операцій.
14. Контрольні та ліцензійні функції Національного банку України.
15. Операції та послуги комерційних банків.
16. Поняття та зміст розрахункових правовідносин.
17. Принципи здійснення розрахунків банками.
18. Порядок відкриття і закриття рахунків в установах банку.
19. Правові форми безготівкових розрахунків.
20. Види рахунків.
21. Процедура закриття рахунка в установі банку.
22. Правова основа договору банківського рахунка.
23. Здійснення міжбанківських розрахункових операцій.
24. Поняття, призначення та види кредиту.
25. Поняття та зміст кредитних правовідносин.
26. Принципи банківського кредитування.
27. Правова основа договору банківської позички.
28. Правове регулювання ринку цінних паперів.
29. Правове регулювання валютних операцій.
30. Ліцензування валютних операцій.
31. Поняття та види банківських операцій.
32. Види банківського проценту.
33. Правовий статус банків в Україні.
34. Правова база банківської діяльності.
35. Основні функції Національного банку України.
36. Види операцій, які здійснює Національний банк України.
37. Контрольні функції Національного банку України.
38. Ліцензійні функції Національного банку України.
39. Управління готівковим грошовим обігом, яке здійснює Національний банк України.
40. Організація розрахунків і бухгалтерського обліку, що здійснює Національний банк України.
41. Діяльність Національного банку України щодо операцій з валютними цінностями.
42. Національний банк України як організатор банківської статистики.
43. Поняття та класифікація комерційних банків.

44. Принципи діяльності комерційних банків.
45. Види операцій, які здійснюють комерційні банки.
46. Порядок реєстрації комерційних банків.
47. Поняття та зміст розрахункових правовідносин.
48. Порядок відкриття рахунка в установі банку.
49. Процедура закриття рахунка в установі банку.
50. Характеристика розрахункових документів.
51. Класифікація рахунків.
52. Правові форми безготівкових розрахунків.
53. Зміст договору банківського рахунка.
54. Характеристика договору банківського вкладу.
55. Міжбанківські розрахунки.
56. Поняття та види банківських кредитів.
57. Принципи банківського кредитування.
58. Поняття та зміст кредитних правовідносин.
59. Характеристика договору банківської позички.
60. Порядок видачі та погашення кредиту.
61. Правове забезпечення повернення кредиту.
62. Контроль за виконанням кредитних договорів.
63. Механізм взаємозв'язку між банком і позичальником.
64. Напрямки вдосконалення кредитних відносин в Україні.
65. Поняття та види цінних паперів.
66. Операції банків з цінними паперами власної емісії.
67. Зміст договору купівлі-продажу цінних паперів.
68. Поняття та види міжнародних розрахункових операцій.
69. Види міжнародних кредитних операцій.
70. Банківський переказ.
71. Документарне інкасо.
72. Документарний акредитив.
73. Комерційні банки як суб'єкти міжнародних валютних операцій.
74. Характеристика діяльності МВФ.
75. Характеристика діяльності МБРР.
76. Загальна характеристика Закону України "Про банки і банківську діяльність".
77. Банки як агенти валютного контролю.
78. Нормативи діяльності банків.
79. Пасивні банківські операції.

80. Активні банківські операції.
81. Основні документи при наданні кредиту.
82. Вимоги до установчих документів комерційного банку.
83. Вимоги до формування статутного фонду комерційного банку.
84. Форми та підстави ліквідації комерційного банку.
85. Вимоги до оформлення розрахункових документів.
86. Сутність, види та оформлення кредитних правовідносин.
87. Застава та її види. Вимоги до договору застави.
88. Комерційна та банківська таємниця.
89. Статут комерційного банку.
90. Сутність і роль банківської діяльності.

ВКАЗІВКИ ДО ВИКОНАННЯ КОНТРОЛЬНОЇ РОБОТИ

Контрольна робота складається з трьох теоретичних питань, на які необхідно дати повні та обґрунтовані відповіді у письмовій рефератній формі. Висвітлюючи питання, необхідно посилатися на нормативно-правові акти і науково-теоретичні положення з теми завдання. Наприкінці роботи необхідно навести список використаної літератури, який має містити нормативно-правові акти та джерела, на які студент посилався при написанні роботи. Список складається за алфавітом з наведенням повної назви нормативно-правового акта, прізвища автора (авторів), назви підручника, монографії, статті тощо. Розкриваючи зміст роботи, необхідно проаналізувати Конституцію України, закони та підзаконні нормативні акти, що регулюють досліджуване питання, навчальну та наукову літературу, наявну судову практику з тим, щоб розкрити поняття, особливості правового регулювання відносин, понять, інститутів, що стосуються теми, наявні суперечності, труднощі застосування правових норм чи нерегульованість певних питань, науково-теоретичні погляди, позиції тощо.

Титульний лист оформлюється відповідно до методичних вказівок щодо оформлення контрольних робіт. Студент повинен підписати роботу, зазначити дату її виконання і у зазначений строк подати на перевірку.

Завдання для контрольних робіт складені у десяти варіантах. Варіант контрольної роботи студент вибирає за останньою цифрою

номера своєї залікової книжки. Наприклад, якщо остання цифра залікової книжки “1”, то студент повинен виконувати перший варіант контрольної роботи.

ВАРІАНТИ КОНТРОЛЬНИХ РОБІТ

Варіант 1

1. Виникнення та еволюція банківської системи.
2. Ризик при кредитуванні та методи його подолання.
3. Банківський капітал та його роль у процесі становлення банківської системи України.

Варіант 2

1. Функціональне призначення банків.
2. Механізм погашення кредитів і процентів за них.
3. Організація та створення комерційних банків.

Варіант 3

1. Види операцій комерційних банків.
2. Законодавча база функціонування банківської системи.
3. Роль і функції Центрального банку у фінансово-кредитному механізмі ринкової економіки.

Варіант 4

1. Правові засади видачі позик.
2. Види банківських кредитів.
3. Комерційний банк як суб'єкт валютно-кредитних відносин.

Варіант 5

1. Становлення та структура банківської системи.
2. Поняття забезпечення та страхування кредитування.
3. Активні операції.

Варіант 6

1. Основні документи при наданні кредитів.
2. Емісія державних цінних паперів.
3. Пасивні операції комерційних банків.

Варіант 7

1. Міжнародні операції комерційних банків: розрахункові, кредитні та валютні.
2. Роль Центрального банку в регулюванні діяльності комерційних банків.
3. Банківська діяльність, її правовий режим і методи.

Варіант 8

1. Джерела банківського права.
2. Правовий статус і функції комерційних банків.
3. Депозитарна діяльність та обслуговування обігу цінних паперів.

Варіант 9

1. Комерційна та банківська таємниця.
2. Механізм забезпечення виконання кредитних зобов'язань.
3. Фінансові та інші звіти комерційного банку.

Варіант 10

1. Правовий режим готівкових розрахунків.
2. Форми та підстави ліквідації банків.
3. Правовий статус і компетенція Національного банку України.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

Основна

1. *Закон України “Про банки і банківську діяльність”* від 20.03.91, із змін. і допов. // *Відомості Верховної Ради України.* — 1991.—№ 25.
2. *Закон України “Про Національний банк України”* від 20.05.99.
3. *Закон України “Про цінні папери і фондову біржу”* від 18.06.91, із змін. і допов. // *Відомості Верховної Ради України.* — 1991.
4. *Закон України “Про порядок здійснення розрахунків в іноземній валюті”* від 23.09.94 // *Уряд. кур’єр.* — 1994.
5. *Закон України “Про державне регулювання ринку цінних паперів України”* від 30.10.96 // *Відомості Верховної Ради України.* — 1996. — № 51.

6. *Про заходи* щодо скорочення готівкового обігу: Указ Президента України від 12.06.93 // Уряд. кур'єр. — 1993. — 15 черв.
7. *Про вдосконалення* валютного регулювання: Указ Президента України від 22.08.94 // Уряд. кур'єр. — 1994. — 27 серп.
8. *Про систему* валютного регулювання і валютного контролю: Декрет Кабінету Міністрів України від 19.02.93 // Відомості Верховної Ради України. — 1993. — № 17.
9. *Тимчасове* положення про порядок створення, реєстрації комерційних банків і здійснення нагляду за їх діяльністю: Затв. Правлінням Національного банку України від 17.07.92 // Регулювання банківської та інвестиційної діяльності в Україні: Збірник. — К., 1995. — Вип. 1.
10. *Інструкція* про порядок відкриття розрахункових, поточних та бюджетних рахунків в установах банків: Затв. постановою Правління Національного банку України // Уряд. кур'єр. — 1995. — № 16.

Додаткова

11. *Агарков М. М.* Основы банковского права: Курс лекций. — М., 1994.
12. *Банківська* енциклопедія / За ред. А. М. Мороза. — К.: Ельгон, 1993.
13. *Банковское* право / С. И. Кумок. — М., 1994.
14. *Банківська* статистика / А. В. Головач, В. Б. Захожай, Н. А. Головач. — К.: МАУП, 1999.
15. *Бугулов В. М., Бугулова Т. В.* Національний банк та його операції. — К.: МАУП, 1997.
16. *Вступ* до банківської справи / За ред. М. З. Савчука. — К., 1998.
17. *Гетьман В. П., Килимник Ю. В.* Національний банк в системі влади. — К., 1997.
18. *Дзюблюк О. В.* Комерційні банки в умовах переходу до ринкових відносин. — Тернопіль, 1996.
19. *Ефимова Л. Г.* Банковское право. — М.: БЕК, 1994.
20. *Зюнькін А. Г.* Фінансове право. — К., 1999.
21. *Калина А. В., Кощев А. А.* Работа современного коммерческого банка. — К.: МАУП, 1997.

22. *Костюченко О. А.* Банківське право. — К.: МАУП, 1998.
23. *Попович В. М.* Правові основи банківської справи та її захист від злочинних посягань. — К., 1994.
24. *Ухтуев Г. А.* Банковское право. — М., 1990.
25. *Фінансове право.* — Харків: Консум, 1998.

ЗМІСТ

Пояснювальна записка.....	3
Тематичний план дисципліни “Правове регулювання банківської діяльності”	4
Зміст дисципліни “Правове регулювання банківської діяльності”	5
Питання для самоконтролю	8
Вказівки до виконання контрольної роботи	11
Варіанти контрольних робіт.....	12
Список літератури.....	13

Відповідальний за випуск *А. Д. Вегеренко*
Редактор *С. Г. Рогузько*
Комп’ютерне верстання *А. М. Голянда*

Зам. № ВКЦ-4225

Формат 60x84/₁₆. Папір офсетний.
Друк ротатійний трафаретний. Наклад 50 пр.
Міжрегіональна Академія управління персоналом (МАУП)
03039 Київ-39, вул. Фрометівська, 2, МАУП
ДП «Видавничий дім «Персонал»
03039 Київ-39, просп. Червонозоряний, 119, літ. XX

*Свідоцтво про внесення до Державного реєстру
суб’єктів видавничої справи ДК № 3262 від 26.08.2008*